

زنان؛ پاسداران معنا و ستون‌های تاب‌آوری فرهنگی در تلاطم جنگ

1 فروردین 1405

تاب‌آوری فرهنگی در زمان جنگ، محصول هم‌افزایی میان کنشگری هوشمندانه زنان، حمایت‌های ساختاری سازمان‌هایی چون بهزیستی و تلاش‌های علمی نهادهایی مانند جمعیت همیاران سلامت روان است.

جنگ به عنوان یکی از سهمگین‌ترین تجربیات بشری، زیرساخت‌های فیزیکی و مادی و لایه‌های عمیق فرهنگی و پیوندهای اجتماعی یک ملت را هدف قرار می‌دهد.

در چنین شرایطی، مفهوم «تاب‌آوری فرهنگی» به عنوان توانایی یک جامعه برای حفظ معنا، هویت و انسجام در برابر تلاطم‌های ویرانگر، به ضرورتی حیاتی تبدیل می‌شود.

پوران موسوی مدیر عامل جمعیت همیاران سلامت روان استان تهران در گفتگو با خبرنگار مهر می‌گوید: تاب‌آوری فرهنگی فرآیندی پویا است که در آن جامعه می‌کوشد از فروپاشی معنایی جلوگیری کرده و از دل ویرانی، بذره‌های امید و بازسازی را بارور سازد.

در این میان، زنان به عنوان ستون‌های اصلی خانواده و جامعه، نقشی بی‌بدیل در حفظ استمرار فرهنگی و انتقال ارزش‌ها ایفا می‌کنند. آنان نه تنها در خط مقدم مدیریت بحران‌های خانگی قرار دارند، بلکه حافظان اصلی هویت و حافظه جمعی در تاریک‌ترین دوران‌ها به شمار می‌روند.

زنان در زمان جنگ، حاملان اصلی فرهنگ زیسته هستند و از طریق زبان، رفتارهای روزمره، آیین‌ها و روایت‌های انسانی، مانع از گسست تاریخی جامعه می‌شوند، در حالی که روایت‌های رسمی جنگ اغلب بر جنبه‌های نظامی و سیاسی تمرکز دارند، این روایت‌های زنانه هستند که ابعاد عاطفی، اخلاقی و انسانی زندگی را در میانه بحران حفظ می‌کنند.

زنان با بازگویی خاطرات، حفظ سنن خانوادگی و مدیریت خلاقانه زندگی روزمره، نوعی عادی‌سازی پایداری را رقم می‌زنند که به جامعه احساس تداوم و امنیت می‌بخشد. پختن یک غذای سنتی در پناهگاه یا برگزاری یک مراسم ساده آیینی، فراتر از یک اقدام ساده، پیامی قدرتمند مبنی بر زنده بودن فرهنگ و مقاومت در برابر زوال معناست.

تحقق این سطح از تاب‌آوری نیازمند ساختارها و آموزش‌های تخصصی است تا توانمندی‌های بالقوه زنان و خانواده‌ها به شکلی علمی و پایدار ارتقا یابد. در این عرصه، نقش نهادهای مدنی و تخصصی بسیار برجسته است.

جمعیت همیاران سلامت روان استان تهران در دوره‌های مختلف و با تمرکز بر حوزه‌های گوناگون سلامت اجتماعی، پیشگام برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی در زمینه تاب‌آوری بوده است.

این فعالیت‌ها که در چارچوب طرح‌های مصوب سازمان بهزیستی و با همکاری متخصصان تراز اول کشور و خانه تاب‌آوری طراحی و اجرا شده‌اند، گام مهمی در مسیر علمی‌سازی تاب‌آوری در سطح جامعه محسوب می‌شوند.

این دوره‌ها با ارائه ابزارهای روان‌شناختی و اجتماعی به زنان و تسهیلگران، به آنان کمک می‌کنند تا در مواجهه با بحران‌هایی نظیر جنگ یا بلایای طبیعی، نه تنها خود را بازیابی کنند، بلکه به عنوان منابع حمایت اجتماعی برای دیگران نیز عمل نمایند.

تأکید سازمان بهزیستی بر اجرای طرح‌های مبتنی بر تاب‌آوری، نشان‌دهنده درکی عمیق از ضرورت پیشگیری و توانمندسازی اجتماعی است. همکاری متخصصان تراز اول با جمعیت همیاران سلامت روان، بستری را فراهم آورده که در آن دانش روز دنیا با نیازهای بومی گره می‌خورد.

این آموزش‌ها به زنان می‌آموزند که چگونه در میانه رنج، معنایی نو بیابند و چگونه از ارزش‌های اخلاقی و انسانی در برابر فرسایش ناشی از خشونت و ناامنی محافظت کنند. در واقع، تاب‌آوری فرهنگی که زنان پرچمدار آن هستند، بدون پشتوانه علمی و حمایت‌های نهادی نمی‌تواند به تمام ظرفیت‌های خود دست یابد.

در زمان جنگ، حفظ ارزش‌های اخلاقی نظیر شفقت، مسئولیت‌پذیری و همدلی با چالش‌های جدی

روبرو می‌شود. زنان با نقش‌های مراقبتی خود، سدی در برابر سقوط اخلاقی جامعه می‌سازند. آنان با آموزش غیررسمی این ارزش‌ها به کودکان، تضمین می‌کنند که نسل‌های آینده علی‌رغم تجربه خشونت، همچنان پیوند خود را با انسانیت حفظ کنند.

این فرآیند انتقال ارزش‌ها، هسته مرکزی تاب‌آوری فرهنگی است که در دوره‌های آموزشی جمعیت همیاران سلامت روان نیز همواره مورد تأکید قرار گرفته است. توانمندسازی زنان در این مسیر، به معنای تقویت کل ساختار اجتماعی در برابر بحران‌هاست.

جنگ همچنین می‌تواند به شکلی پارادوکسیکال زمینه‌ساز تحول مثبت و رشد در نقش‌های اجتماعی زنان شود. ورود به عرصه‌های مدیریتی، فعالیت‌های امدادی و مشارکت‌های اجتماعی گسترده، هویت جدیدی به زنان می‌بخشد که مبتنی بر خودکارآمدی و تاب‌آوری است.

این تحول هویت، بخشی از فرآیند بازسازی فرهنگی پس از جنگ است که به جامعه اجازه می‌دهد از تجربه‌های تلخ، فرصت‌هایی برای پیشرفت و تکامل بسازد. این همان مفهومی است که تحت عنوان «رویش دوباره» در ادبیات تخصصی تاب‌آوری شناخته می‌شود و به توانایی انسان برای یافتن معنا و قدرت پس از تجربه سانحه اشاره دارد.

در این راستا، منابع علمی و کتاب‌های تخصصی نقش بسیار مهمی در جهت‌دهی به فعالیت‌های آموزشی و توانمندسازی ایفا می‌کنند. کتاب «تاب‌آوری زنان» نوشته پاتریشیا اوگورمن، یکی از منابع کلیدی در این زمینه به شمار می‌رود.

این اثر با نگاهی دقیق به ظرفیت‌های ویژه زنان، نشان می‌دهد که چگونه می‌توان از پیوندهای اجتماعی و هویت زنانه برای مقابله با استرس‌های شدید و بحران‌های زندگی بهره برد. آموزه‌های این کتاب به خوبی با اهداف دوره‌های آموزشی جمعیت همیاران سلامت روان و برنامه‌های سازمان بهزیستی همسو است، چرا که بر قدرت روابط انسانی و معناگرایی در تاب‌آوری تأکید دارد.

همچنین کتاب دیگری با عنوان «رویش دوباره»، به بررسی فرآیند رشد پس از سانحه می‌پردازد. این کتاب تبیین می‌کند که رنج ناشی از پدیده‌هایی چون جنگ، اگر با حمایت صحیح و نگاه علمی همراه شود، می‌تواند به دگرگونی مثبت شخصیت و ارتقای فرهنگ جامعه منجر شود. ترویج چنین آثاری در میان متخصصان و تسهیلگران سلامت روان، به غنای علمی طرح‌های حمایتی افزوده و مسیر را برای بازسازی فرهنگی پس از جنگ هموارتر می‌کند.

خاتمه کلام اینکه تاب‌آوری فرهنگی در زمان جنگ، محصول هم‌افزایی میان کنشگری هوشمندانه زنان، حمایت‌های ساختاری سازمان‌هایی چون بهزیستی و تلاش‌های علمی نهادهایی مانند جمعیت همیاران سلامت روان است.

زنان با حفظ پیوند میان گذشته، حال و آینده، و با بهره‌گیری از دانش تخصصی و منابع ارزشمندی همچون آثار ترجمه‌شده، زمینه‌ساز تولد دوباره جامعه‌ای مقاوم‌تر و اخلاقی‌تر می‌شوند.

شناخت این نقش محوری و تقویت آن از طریق آموزش‌های مستمر و منابع علمی معتبر، ضرورتی

انکارناپذیر برای هر جامعه‌ای است که می‌خواهد در برابر تلاطم‌های تاریخ، هویت و معنای خود را حفظ نماید.